

NIELS JØRGEN HAAGERUP:

Fronter i dansk politik

Svensk Tidskrifts korrespondent i Danmark, redaktör Niels Jørgen Haagerup ger i sin artikel en översikt av det politiska läget i Danmark. Statsminister Anker Jørgensen och hans socialdemokratiska minoritetsregering kommer att sitta till våren, menar han. Men då blir det troligen nyval på någon lämplig fråga. Hur ett sådant val utfaller är svårt att spå om. De danska väljarna är mer rörliga än de svenska och går från parti till parti. Just nu är Mogens Glistrups parti det andra i storleksordning. Mycket beror på hur den danska ekonomin utvecklar sig. Danmark har i dag över 100 000 arbetslösa, men siffran förefaller ha stabiliserats. Lönerna är höga i Danmark, men skatterna är det också.

"... Something is rotten in the state of Denmark," Shakespeares berömda ord i prins Hamlets mun, dras ofta fram när det ser ut att gå gale i Danmark. Anledningar saknas inte. Nyligen hade en medarbetare i Financial Times hänvisat till detta citat när det var tal om Danmarks mycket aktiva lånepolitik i utlandet. Hans artiklar och andra uttalanden väckte debatt – dock mest i Danmark – om Danmark kan kallas kreditvärdigt. Kan Danmark fortsätta att låna i utlandet? Utlandsskulden är ett gott stycke på andra sidan 30 miljarder, och även om det är 30 miljarder små danska kronor, är det i alla fall en stor massa pengar som det kommer att taga åtskilliga år att betala tillbaka. Och medan man diskuterar hur man skall kunna börja avveckla skulden, växer den dagligen.

Debatten bekom regeringen illa. Sådant kan bara skada. Danmark är fortfarande ett bra papper, hävdade man. Det finns alltid pengar att få, särskilt från tyska storbanker. Men hur länge?

Politik är inte bara ekonomi. Men i Danmark har ekonomin för länge sedan blivit en så viktig fråga, att det knappast är möjligt att få plats och tid för andra problem. Arbetslösheten är alltjämt obehagligt stor, rätt mycket över 100 000. Men den ökar inte. Inflationen har inte upphört, men den har bromsats, även om den inte är nere på den tyska nivån.

Den vanskliga ekonomiska situationen var bakgrunden till den sk miniförlikningen, som Anker Jørgensens socialdemokratiska regering klarade hem i augusti med en liten röstövertikt i Folketinget. Förlikningen innebar nya skattebördor. Öl, sprit och tobak

fick ytterligare pålagor. 20 cigaretter kostar nu 12 danska kronor. Bensinen steg med 40 öre. Den årliga bilskatten steg med 50 %.

Det centrala i överenskommelsen var en uttalad vilja att hålla löneökningarna nere på 2 % utöver den indexbestämda regleringen. Lönenivån är alltför hög i Danmark och konkurrensförmågan har drabbats därav. Jämförelser med både Norge och Sverige visar, att de danska lönerna är mycket höga. Men skatter och avgifter tar efterhand så stor del av lönen, att förhållandevis litet återstår. Även om arbetslösheten dämpar lönekraven, finns det oro och motvilja inom de stora fackliga organisationerna. LO tog klart avstånd från förlikningen. LOs ordförande Thomas Nielsen skällde ut Anker Jørgensen. Det är upplagt för en het vår, när arbetsmarknadens avtal skall förnyas.

Politiskt fick regeringen sin förlikning igenom genom att socialdemokraterna fick stöd av Det radikale Venstre, Kristeligt Folkeparti och Centrumdemokraterna. Men även dessa fyra partier har bara knapp majoritet i Folketinget. Det konservativa Folkeparti lät sig i sista ögonblicket övertala att rösta för förlikningen genom vissa eftergifter, som dock inte rubbade förlikningens huvuddelar. De konservatives ordförande försäkrade, att hans parti inte hade blivit ett stödparti åt regeringen. Men i den innevarande situationen fanns det inte någon annan utväg. Ett val hade inte löst några problem.

Venstre som regeringsalternativ

Det mest anmärkningsvärda med förlikningen var att Venstre, Folketingets näst största parti med 42 mandat (Socialdemokratien

har 53), stod utanför. Medan de tre ytterpartierna till vänster (kommunister, Venstresocialister och Socialistisk Folkeparti) rasade mot förlikningen på grund av dess ingrepp på arbetsmarknaden, gick Venstre emot, därför att partiet fann att de föreslagna ingreppen var otillräckliga och även skadliga. Det skulle skäras djupare för att det skulle ha någon nytta, och först och främst skulle det skäras kraftigare på de offentliga utgifterna.

Då förlikningen i alla fall kom till stånd, kom Venstre att verka stå isolerat. Rent sakligt var dess synpunkter välgrundade. Men förhandlingsträden till Socialdemokratien var avskuren och Venstres förhållande till de mindre borgerliga partierna har alltsedan folketingsvalet 1975 varit spänt. Förutvarande statsministern och Venstres ordförande Poul Hartling sade på sitt partis landsmöte sista weekenden i september: Venstres förbrytelse är den enda och enkla, att vi gick framåt i det senaste valet (från 22 till 42 mandat). Det skulle vi inte ha gjort, för det gick ju ut över någon...

Poul Hartling vill alltid att Venstre skall vara ett alternativ till regeringen. Men det kan han och hans parti bara bli i samarbete med andra borgerliga partier och här stöter han på motstånd. Hartling erkände på Venstres landsmöte, att partiet har hållit sig för mycket på defensiven. Men nu skall det bli ändring. Det finns ingen orsak till att vi inte skulle vara offensiva, ingen orsak till att vi skulle hålla igen, sade Hartling, som fastslog, att i Danmarks allvariga situation behövs liberala lösningar och ett parti som vill bygga upp utan att riva ner.

Glistrup och Anker Jørgensen

Det solida stöd, som Mogens Glistrups Fremskridtsparti alljämt kan räkna på inom befolkningen (opinionsmätningar visar, att partiet konkurrerar med Venstre om att vara näst största parti), är en komplicerande faktor. Medan processen mot Mogens Glistrup alljämt fortsätter, markerar partiet sin väg med slagord och överbud och krav på nedskärningar inom den offentliga sektorn, som går långt utöver vad andra partier kan och vill kräva. Efter bara tre år håller partiet nu på att få ett ganska gott fotfäste, som vittnar om en betydande otillfredsställelse bland väljarna inom alla befolkningsskikt.

I själva verket visar den allra senaste Gallupundersökningen att Glistrups parti gått förbi Venstre. Det senare partiet fick 17,6 %, det förra 22,8, vilket är nära 10 % mera än partiet fick i valet 1975. I ett nytt val skulle detta betyda 40 mandat mot 24 nu!

Vi är landets näst största arbetarparti, säger Glistrup, och på partiets landsmöte nyligen sjöng man "Danmark för folket", som hitintills bara socialdemokraterna har sjungit. Socialdemokraterna är våra huvudfiender, förklarar Glistrup.

Statsministern antog utmaningen. Han avisade att resa landet runt med Glistrup men gick med både på en TV-duell och ett stort åsiktsutbyte i Berlingske Tidende, där han och Glistrup bara kunde enas om att de var de två huvudmotståndarna i dansk politik. Anker Jørgensen sade: Vi vill samarbeta om med de allra värsta, om det finns något att samarbeta om. Men som landet nu ligger, betraktar vi Fremskridtspartiet som våra väsentligaste politiska motståndare. Glistrup

svarade: Jag kan säga precis detsamma. Socialdemokratien är det största hindret för att Danmark skall utveckla sig på det sätt, vi anser vara det riktiga.

Anker Jørgensen kände sig otvivelaktigt så stärkt av miniförlikningen i augusti, att han kunde ta upp handsken och dra i fejd mot Glistrup. Att förlikningen rent faktiskt kommer att hjälpa den spända danska ekonomien i någon större utsträckning kan man tvivla på, även om den utan tvekan syftar i rätt riktning. Men politiskt blev Anker Jørgensen starkare av förlikningen, och han har vunnit respekt med sin uthållighet och sitt tålamod som förhandlare. Han är ingen statsmannagestalt. Men han har politisk näsa. Hans förståelse för de ekonomiska sammanhangen är begränsad. Men han lyssnar på sina ekonomiska ministrar – särskilt den outtröttlige Per Haækkerup – och man har förtroende för hans redlighet.

De radikala

Politiskt är regeringens framtid osäker. Det radikala Venstre håller nog på att närma sig Socialdemokratiet på nytt, men med bara 13 mandat är inte partiet mycket att räkna med. Den unge Niels Helveg Petersen, som efter ett par år i EG i Bryssel är på väg tillbaka i dansk politik som Hilmar Baunsgaards efterträdare, har meddelat att han vill gå in för ett radikal-socialdemokratiskt regerings-samarbete och skall gå till val på detta nästa gång. Socialdemokraterna har hälsat denna förklaring välkommen, om också med vissa förbehåll. Samarbete är bra. Men man vill inte vara alltför bunden. Anker Jørgensen

gamla dröm om ett regeringssamarbete mellan Socialdemokratiet och Venstre har nog inte goda utsikter.

Det förnyade nära samarbetet mellan socialdemokrater och radikala kan i första hand ha haft en negativ inverkan på förhandlingarna om en ny – sexårig – försvarsöverenskommelse, som skall avlösa den hittillsvarande fyraåriga överenskommelsen, som upphör med utgången av mars 1977. De tre partierna på vänsterflygeln (tillsammans 21 mandat) och Fremskridtspartiet (24) är utanför försvarsförhandlingarna.

Av de övriga sex partierna har fyra enats om ett förslag, som under en period på sex år skulle ge försvaret en viss förbättring motsvarande ca 600 miljoner kr, under det att Socialdemokratiet och de Radikale går in för en oförändrad försvarsbudget men med vissa nedskärningar under de första två tre åren. Vad som skiljer partierna är alltså högst ett par procent av den samlade försvarsbudgeten, men ännu i slutet av september har man inte kunnat nå fram till något resultat och överläggningarna har inställts. Den ekonomiska konjunkturen och krav på att sparprogrammet inom den offentliga sektorn också skall omfatta försvaret har hindrat en ny bred överenskommelse – men kanske bara för en tid.

Hot om storkonflikt

Regeringens egen tidshorisont sträcker sig utan tvekan inte längre än till våren, då det skall avgöras om det blir storkonflikt på arbetsmarknaden eller ej. Just nu talas det mycket högt om den saken. Men trots oenig-

heten med LO om överenskommelsen i augusti har LOs ledning inte mindre besvärligt att hålla kommunister och andra ytterlighetsgrupper på avstånd. En storkonflikt skulle kunna vålla ekonomisk skada i betänkligt hög grad, och de kommande månaderna måste utan tvivel flitigt utnyttjas för att försöka avvärja den.

Politiskt sitter regeringen säker fram till våren och bara otur skulle kunna bringa den på fall. Det finns visst en livlig politisk aktivitet i Danmark, men den kan inte hota regeringen om det inte uppstår en helt oförutsedd situation.

Till de tio partier, som redan finns i Folketinget, söker nu ett elvte att komma med. Den tidigare konservative Hans Jørgen Lembourn, som är medlem av Folketinget, har sagt sig vilja starta ett nytt parti, som han tänker kalla de Moderate. Det skall vara ett mittenparti. Programmet är särskilt en omfattande skattereform och samarbete med Socialdemokraterna. Men om man kan nå en överenskommelse är tvivelaktigt och partiet förutsägs inte få så många chanser, även om det kanske tar tillräckligt många röster från Erhard Jakobsens Centrum-Demokrater så att detta parti försvinner vid nästa folketingsval. På längre sikt drömmer Lembourn – en flitig författare och mångårig ordförande i Dansk Forfatterforening – om en bredare partibildning inom mitten av dansk politik.

Det verkar således som om det råder trängsel i mitten inom dansk politik. Men det är bara som det verkar. Poul Hartling har påmint om att bortåt en tredjedel av de danska väljarna röstar på ytterpartierna och

däri inräknar Hartling också Fremskridtspartiet.

I motsats till Sverige, där bara en liten glidning av rösterna framkallade det länge väntade regeringsskiftet, råder ständigt uppbrotsstämning bland de danska väljarna. Även om regeringen inte kan förväntas sitta hela fyraårsperioden ut – det sker sällan i dansk politik – är fordran på ett nytt folketingsval begränsad just till de ytterlighetspartier, som ser chansen till nya vinster ibland väljarna. Glistrup svingar fanan på ena sidan av det politiska spektret och på den andra lå-

ter de ytterligtgående vänsterpartierna höra av sig kraftigt. Närmare mitten i dansk politik är det kyligt mellan de tre största partierna, och de mindre partierna för en politiskt osäker tillvaro. De vill alla gärna markera sig och letar efter frågor som kan styrka deras profil.

Förberedelserna till det val, som bara en minoritet önskar men som utan tvekan kommer att äga rum någon gång under 1977, är således redan i gång. Under tiden går ekonomin fortfarande snett, även om den har rättat till sig litet på sista tiden.